

การศึกษารูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีสอน : การวิจัยพหุกรณีศึกษา

นางสาวชรินทร์ พุ่มเกษม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2549

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A STUDY OF AN INSTRUCTIONAL MODEL OF THE BUDDHIST
CONCEPT SCHOOLS : A MULTICASE STUDY

Miss Charinrat Poomkasem

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education Program in Educational Research

Department of Educational Research and Psychology

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic year 2006

Copyright of Chulalongkorn University

492035

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การศึกษารูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ :

การวิจัยพหุกรณีศึกษา

โดย

นางสาวชรินทร์น์ พุ่มเกษม

สาขาวิชา

วิจัยการศึกษา

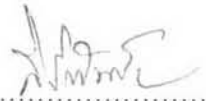
อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริพันธ์ สุวรรณมรรคา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุชีวะ)

ชรินรัตน์ พุ่มเกษม : การศึกษารูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธ : การวิจัยพหุกรณีศึกษา. (A STUDY OF AN INSTRUCTIONAL MODEL OF THE BUDDHIST CONCEPT SCHOOLS : A MULTICASE STUDY) อ. ที่ปรึกษา : ผศ. ดร.ดวงมกล ไตรวิจิตรคุณ, 233 หน้า.

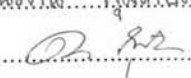
การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธในกรุงเทพมหานครและภูมิภาคและเพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธในกรุงเทพมหานครและภูมิภาค โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะการวิจัยพหุกรณีศึกษา (Multiple Case Study) 4 กรณี เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม สัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และการวิเคราะห์เอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย และเปรียบเทียบข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธในกรุงเทพมหานครและภูมิภาค มีความคล้ายคลึงกันในภาพรวม คือ การเรียนการสอนในชั้นเรียนมีการสอดแทรกคุณธรรมเชื่อมโยงนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน และมีการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต 4 ลักษณะ คือ กิจกรรมเสริมสร้างเนื้อหาสาระตามหลักสูตร กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมพิเศษอื่น ๆ แต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียดขององค์ประกอบรูปแบบการเรียนการสอน 4 องค์ประกอบ คือ 1) ปรัชญา/หลักการ มีความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือ ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดี โดยโรงเรียนวิถิพุทธในกรุงเทพมหานคร มีแนวคิดที่ไม่ได้คาดหวังให้ผู้เรียนของโรงเรียนทั้งหมดมีคุณลักษณะที่เหมือนกันทุกคน แต่หวังเพียงว่าผู้เรียนที่เคยมีความประพฤติไม่ดี สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ดีขึ้นได้อาศัยวิธีการปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์ ใช้วิธีการยกตัวอย่างและเสริมแรงให้ผู้เรียนที่ปฏิบัติดี ส่วนโรงเรียนในภูมิภาคมีแนวคิดที่ควรปลูกฝังสิ่งที่ดีทั้งในและนอกชั้นเรียนทุกครั้งที่มีโอกาส มีการให้กำลังใจกับผู้ประพฤติดี การมีแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียนได้ปฏิบัติตาม และให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจถูกต้องทั้งในทางวิชาการและวิธีปฏิบัติในฐานะพุทธศาสนิกชน 2) วัตถุประสงค์ โรงเรียนวิถิพุทธในกรุงเทพมหานคร ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความรู้ คุณธรรม ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของทางโรงเรียน และปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ส่วนโรงเรียนในภูมิภาคต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนดีของสังคมตามแนวทางของโรงเรียนวิถิพุทธ คือ ผู้เรียนกิน อยู่ ดี พัง เป็น ตามหลักไตรสิกขา ควบคู่ไปกับการมีความรู้ทางวิชาการ และการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี 3) ขั้นตอนและลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธในกรุงเทพมหานครมี 3 ขั้นตอนหลัก และใช้กระบวนการกลุ่ม มีให้นักเรียนใช้กระบวนการคิด แสดงความคิดเห็น ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และในระหว่างดำเนินการสอนมีการเสริมแรงให้ผู้เรียน แต่ขาดการปฏิบัติอย่างเป็นประจำในกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ส่วนโรงเรียนในภูมิภาค มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน เช่นเดียวกับโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร แต่มีการปฏิบัติกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตอย่างเป็นประจำ 4) วิธีการวัดและประเมินผลของโรงเรียนวิถิพุทธในกรุงเทพมหานครและภูมิภาค มีความคล้ายคลึงกัน คือ วัดและประเมินผลตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ วัดและประเมินผลตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยใช้วิธีการวัดและประเมินผลอย่างหลากหลาย และมีความสอดคล้องตามตัวชี้วัดการดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธด้านผลผลิตในด้านศีล (สังคม) ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) และด้านปัญญา

2. คุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถิพุทธ จากการศึกษาพบว่า โรงเรียนวิถิพุทธในภูมิภาคซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาอื่น จำนวน 1 โรงเรียน มีคุณลักษณะที่ดีทั้ง 4 ด้าน ในอีก 3 โรงเรียนในกรุงเทพมหานครจำนวน 2 โรงเรียนและโรงเรียนในภูมิภาคเขต 1 จำนวน 1 โรงเรียน พบว่า ผู้เรียนมีคุณลักษณะด้านกาย (กายภาพ) ในพฤติกรรมกรเลือกอุปโภค บริโภค ที่ยังยึดติดกับค่านิยม แพชั่น และทำผิดกฎระเบียบในเรื่องการแต่งกาย มีคุณลักษณะด้านศีล (สังคม) ในการพูดจาหยาบค้าย พูดปด ขาดความรับผิดชอบ ขาดวินัย ขาดความซื่อสัตย์ มีคุณลักษณะด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ในลักษณะละเลยการตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ ไม่แสดงความเคารพครูทุกครั้งที่พบ ขาดความสนใจ ขาดความตั้งใจ และขาดความขยันหมั่นเพียรในการเรียน และมีคุณลักษณะด้านปัญญา คือ รู้และเข้าใจ ว่าสิ่งใดดีไม่ดี มีประโยชน์หรือไม่ มีประโยชน์ แต่ปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดี ขาดความใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ขาดความกระตือรือร้นค้นหาคำความรู้ และไม่มีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย

ภาควิชา.....วิจัยและจิตวิทยาการศึกษา.....
สาขาวิชา.....วิจัยการศึกษา.....
ปีการศึกษา.....2549.....

ลายมือชื่อนิสิต.....ชรินรัตน์ พุ่มเกษม.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

4883668827 : MAJOR EDUCATIONAL RESEARCH

KEY WORD: THE BUDDHIST CONCEPT SCHOOLS / INSTRUCTIONAL MODEL / CHARACTERISTICS OF STUDENTS / MULTICASE STUDY

CHARINRAT POOMKASEM : A STUDY OF AN INSTRUCTIONAL MODEL OF THE BUDDHIST CONCEPT SCHOOLS : A MUTICASE STUDY. THESIS ADVISOR : DAUNGKAMOL TRAWICHITKHUN, Ph.D., 233 pp.

The purposes of research were to study instructional model of the Buddhist concept schools in Bangkok and up country area and study characteristics of students the Buddhist concept schools in Bangkok and up country area. Field research methodology; multiple case studies in 4 sites. The data collection process consisted of participant and non-participant observations, formal interview and informal interview documentary analysis. The data was analyzed by the method of content analysis, reduction of data and data comparative.

The research results were as follows

1. Instructional model of the Buddhist concept schools in Bangkok and up country area were similar in additional moral for life teaching. And prepare activities for life in 4 components which were activities beside the curriculum, daily activities, Buddhist important's day activities and extra activities. But they were different in details of each components which were 1) For philosophy/principle, the Buddhist concept school in Bangkok had concept that was the schools didn't expect for all good students but it good enough if the students who have bad behavior developed themselves, by educated the moral since the students were young, given the good example and admired the good students. The Buddhist concept schools in up country area had concept that was have to educate the moral all the time, by supported the good students, showed the good behavior and managed the activities for students to perform in real situation. 2) The purpose, the Buddhist concept school in Bangkok wanted the students were good persons who have moral and expectation characteristics of the school, and wanted the students acted as the good Buddhist. The Buddhist concept schools in up country area wanted the students were good persons in the way of Buddhist concept schools that were able to "eat, live, look and listen" of threefold training with consist knowledge and be the good Buddhist. 3) Procedure of teaching and learning activities for the Buddhist concept schools in Bangkok have 3 steps and used cooperative skills, trained the thinking skill, expressing skill for the student, and managed the activities for students to perform in real situation. 4) Measurement and Evaluation of the Buddhist concept schools were measured and evaluated in expectation objective and used variety methods which fitted with output indicator of the Buddhist concept schools in religious precept, mind and talent.

2. The characteristics of students which from instructional model of Buddhist concept schools, it showed that the Buddhist 1 school in up country area which not in first education area have 4 good characteristics but the others which were 2 schools in Bangkok and 1 school in up country area, found that in physical characteristics the students have fashional value behavior and break the rules of the school. In moral characteristics the students have rudely and lie speaking, didn't have responsibility, discipline and loyal. In characteristics of mind the students were not oblige, didn't have an attention in study. In characteristics of talent the students have known and understood in advantage or unadvantage but they have done only the bad things, didn't have an attention in studying and didn't have responsibility about the assignments.

DepartmentEducational research and psychology..... Student's signature..... *Charinrat Poomkasem*.....
 Field of study..... Educational research..... Advisor's signature..... *Daungkamol T.*.....
 Academic year.....2006.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี ด้วยความกรุณาจากผู้มีพระคุณหลายท่าน ที่สำคัญยิ่ง คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้ความรู้ คำแนะนำที่ดี ดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนทุ่มเทเวลาอันมีค่า ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งแล้วครั้งเล่า ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความห่วงใยเมตตา และกรุณาอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน ที่กรุณาอบรมสั่งสอน ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และให้คำแนะนำต่าง ๆ พร้อมทั้งวิธีแสวงหาความรู้แก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

งานวิจัยเล่มนี้คงจะไม่สำเร็จได้อย่างดี หากขาดความร่วมมือของกรณีศึกษาทั้ง 4 กรณี ที่ให้ความร่วมมือในการลงสนามเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเป็นอย่างดี รวมถึงพี่เจ้าหน้าที่สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณพี่ ๆ เพื่อน ๆ ภาควิจัยการศึกษา ผู้เป็นกัลยาณมิตร คอยช่วยเหลือห่วงใย และเป็นกำลังใจ ทำให้ 2 ปีที่ผ่านมาเป็น 2 ปีที่มีค่าควรจดจำยิ่งของผู้วิจัย

และสิ่งสำคัญที่สุดที่ทำให้ผู้วิจัยมีพลังใจและพลังกายในการทำงาน คือครอบครัว ที่ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน และเป็นกำลังใจสนับสนุนผู้วิจัยมาโดยตลอด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณมาไว้ ณ โอกาสนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภาพ.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามวิจัย.....	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
ตอนที่ 1 โรงเรียนวิถียุทธ.....	7
ตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ.....	51
ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	62
ตอนที่ 4 กรอบแนวคิดในงานวิจัย.....	68
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	71
ระยะแรก การศึกษาก่อนลงภาคสนาม.....	73
การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	73
การเลือกกรณีศึกษา.....	73
การเตรียมตัวในการศึกษาภาคสนาม.....	74
ระยะที่สอง การศึกษาภาคสนาม.....	74
แผนการศึกษาภาคสนาม.....	75
แผนการเข้าถึงข้อมูล.....	76
การสร้างความสัมพันธ์.....	77

บทที่	หน้า
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	79
เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย.....	81
ระยะที่สาม การจัดกระทำข้อมูล.....	83
การลดทอนข้อมูล.....	83
การตรวจสอบข้อมูล.....	83
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	85
การนำเสนอข้อมูล.....	85
4 บริบทของพหุกรณีศึกษา.....	87
กรณีศึกษาที่ 1.....	87
กรณีศึกษาที่ 2.....	93
กรณีศึกษาที่ 3.....	98
กรณีศึกษาที่ 4.....	101
5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	107
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละกรณีศึกษา.....	107
กรณีศึกษาที่ 1.....	107
ประเด็นที่1 รูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถียุทธ.....	108
ประเด็นที่2 คุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของ โรงเรียนวิถียุทธ.....	117
กรณีศึกษาที่ 2.....	127
ประเด็นที่1 รูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถียุทธ.....	128
ประเด็นที่2 คุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของ โรงเรียนวิถียุทธ.....	137
กรณีศึกษาที่ 3.....	147
ประเด็นที่1 รูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถียุทธ.....	148
ประเด็นที่2 คุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของ โรงเรียนวิถียุทธ.....	155
กรณีศึกษาที่ 4.....	165
ประเด็นที่1 รูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถียุทธ.....	166
ประเด็นที่2 คุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของ โรงเรียนวิถียุทธ.....	180

บทที่	หน้า
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ และคุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ จำแนกตามรายละเอียดของการวิเคราะห์.....	190
6 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ.....	203
สรุปผลการวิจัย.....	203
อภิปรายผล.....	208
ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้.....	213
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป.....	215
รายการอ้างอิง.....	216
ภาคผนวก.....	220
ภาคผนวก ก หนังสือขออนุญาตในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	221
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	227
ประวัติของผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	233

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	รายละเอียดตัวชี้วัดด้านปัจจัย.....	44
2	รายละเอียดตัวชี้วัดด้านกระบวนการ.....	47
3	รายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลผลิต.....	49
4	รายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลกระทบ.....	51
5	แผนการศึกษาภาคสนาม.....	75
6	สรุปแหล่งข้อมูลในการศึกษาภาคสนาม.....	82
7	สรุปบริบทของพหุกรณีศึกษาทั้ง 4 กรณี.....	105
8	ปรัชญา/หลักการ.....	190
9	วัตถุประสงค์.....	191
10	ขั้นตอนและลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน.....	193
11	วิธีการวัดและประเมินผล.....	196
12	คุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีสอน..	198

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพ		หน้า
1	ระบบไตรสิกขา.....	11
2	รูปแบบการจัดการและลักษณะของโรงเรียนวิถีสฤงคาร.....	18
3	การบริหารการจัดการโรงเรียนวิถีสฤงคาร.....	32
4	ความต่อเนื่องและเกี่ยวข้องสัมพันธ์ของการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ	59
5	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	70
6	ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย.....	72
7	แผนผังบริเวณโรงเรียนกรณีศึกษาที่ 1.....	90
8	แผนผังบริเวณโรงเรียนกรณีศึกษาที่ 2.....	95
9	แผนผังบริเวณโรงเรียนกรณีศึกษาที่ 3.....	99
10	แผนผังบริเวณโรงเรียนกรณีศึกษาที่ 4.....	102